

ANTUN GUSTAV MATOŠ (1873.-1914.)

HRVATSKA MODERNA

IMPRESIONISTIČKA POEZIJA je utemeljena na „zaustavljanju“ trenutnoga osobnoga dojma (impresiji). I u poeziji je, kao i u slikarstvu, prevladavajuća tema pejzaža kojom pjesnik izražava svoj dojam – tako pejzaž postaje „slika pjesnikove duše“.

Obilježje je impresionističke poezije: slikovitost, formalno savršenstvo (najčešće sonet), muzikalnost stiha. Najznačajniji predstavnik – Vladimir Vidrić.

SIMBOLIZAM – A.G.Matoš, najveći pjesnik hrvatske moderne, najviše se u svojoj poeziji približio simbolizmu. Težeći idealu ljepote koja se krije iza pojavnosti vanjskog svijeta, on piše sugestivnu impresionističko- simbolističku poeziju savršene forme (najčešće sonet) i sugestivnoga, muzikalnog izraza. Njegovo je pjesničko stvaralaštvo i simbolično obilježeno temama ljubavi i smrti: prva je objavljena pjesma Utjeha kose, a posljednja napisana Notturmo.

Stvaralački opus: A. G. Matoš je bio pjesnik, novelist, kritičar, putopisac, feljtonist, polemičar, najizrazitiji pjesnik hrvatske moderne i jedan od najznačajnijih hrvatskih književnika uopće.

a) POEZIJA

Poezijom se Matoš kontinuirano počeo javljati u časopisima od 1906. i do kraja života napisao je osamdesetak pjesama.

-Ljubavna lirika

U sonetu Utjeha kose Matoš ljubav povezuje sa smrću. Iznosi viziju mrtve drage na odru. Suočen sa smrću, preplavljen je osjećajima spram voljene žene: ljubavlju, poštovanjem, divljenjem. Smrt je tajanstvena, nepokretna, ljubav se miješa s očajem i zaprepaštenošću. Ali javlja se utjeha: smrt je san. Znači, smrt nije kraj, već nova kvaliteta življenja.

-Pejzažna lirika

U sonetu Jesenje večer Matoš iznosi sliku atmosfere u prirodi: jesenje sivilo, tmurni oblaci, blatnjava jesenja rijeka, magla koja skriva kućice i toranj, sunce na zalazu, vrbe i vrane. U trećoj strofi Matoš povezuje taj sumorni jesenji krajolik s ljudskim nemirima. Upravo taj ljuski nemir pokazuje da je čovjek tu, da je cijeli taj pejzaž uznemirio pjesnika i dao mu priliku da konkretizira doživljaj svojih nemira. U četvrtoj strofi javlja se motiv jablana koji se gordo suprotstavlja bezdanu svemira te u prostoru smrti i umiranja uvjerava da je život moguć. Jablanom možemo smatrati izdvojenog pojedinca, pjesnika koji u sveopćem ništavilu govori o životu.

-Domoljubna lirika

DEPATETIZIRA DOMOLJUBNU POEZIJU

Pjesma 1909 nastala je povodom stote obljetnice rođenja Ljudevita Gaja. Pjesnik je rekao kako je usnuo ružan san koji je prenio u pjesmu. U Krapinskim toplicama, kamo odoh s našim umjetnicima na dva dana, dosađivaše nam u nedjelju kiša. Od dugočasnosti legnem i razmišljajući o Krapini, o Khuenu i god. 1903., o nedalekoj Lepoglavi i ovoj lijepoj zemlji, usnem ovaj ružan san.

U eliptčnim (bezglagolskim) rečenicama (kojima ukazuje na stanje u Hrvatskoj) Matoš iznosi sliku stratišta, mjesta ubojstva na kojem je čovjek suočen s nasiljem, zlom i smrću. Osuđenicu- domovinu, Matoš doživljava kao majku (čista ljubav) i bludnicu (aludira na poniženje i zločin u Hrvatskoj). Pjesnik se identificira s mukom domovine, njezina smrt je njegova. Stih: „*Jer Hrvatsku mi moju objesiše*“ krik je na situaciju u Hrvatskoj kako bi se konačno nešto poduzelo. I ova je pjesma pisana u obliku soneta.

U Staroj pjesmi Matoš iznosi misao da su ljudi glupi i ograničeni, kukavice i baš zato- robovi. To su Hrvati „osušeni pasti i propasti bez časti“. Hrvati nemaju snage umrijeti za svoju domovinu i zato ih tuđin pokorava. Pojedinci koji imaju šire vidike i žude za slobodom i pravdom malobrojni su i ne mogu promijeniti većinu. U ovom sonetu Matoš iznosi razočaranje hrvatskom stvarnošću.

DOBRIŠA CESARIĆ

Drugo razdoblje hrvatske književnosti

Hrvatska književnost od 1914.- 1952.

- pjesnik matoševsko- vidrićevske tradicije : impresionističko – simbolistička poetika; muzikalnost stiha i ritma, klasična strofa
- osnovne značajke stvaralaštva: jednostavnost izraza i lirski spontanost, lakoća ritma, dubina osjećaja,
- zbirke pjesama: Lirika, Spasena svjetla, Svjetla za daljinom, Slap, Voćka poslije kiše...
- refleksivne pjesme : Slap, Pjesma mrtvog pjesnika, Voćka poslije kiše

- **socijalne pjesme:** Vagonaši, Balada iz predgrađa

pjesnik suosjeća sa siromašnima, razumije utapanje tuge i traženje utjehe u alkoholu (Vagonaši), shvaća da siromaštvo obilježava čovjeka u društvu, donosi mu nesreću i bol, a kad takav čovjek umre, ništa se ne mijenja (Balada iz predgrađa) –bez obzira na smrt pojedinca, vrijeme i dalje prolazi, a svijet se ne mijenja

- misaona pjesma
- OBLAK (simbolistička pjesma)- motiv oblaka koji se jedne večeri pojavio nad gradom krvareći ljepotu simbolizira pjesnike – oni u boli stvaraju ljepotu i po tome se izdižu iznad obične

svakodnevnice; obični ljudi to ne zamjećuju jer su zaokupljeni svakodnevnim materijalnim brigama i problemima, a zbog toga pjesnici ostaju nezamijećeni i neshvaćeni – u tome je njihova tragična sudbina.

- **POVRATAK** (misaona pjesma) – Cesarić iznosi misao o kružnom kretanju života, razmišlja o mogućnosti da nakon smrti, u nekom novom životu, sretnemo one koje smo voljeli – tragično je to što ih se nećemo sjećati pa ćemo uvijek ponavljati iste greške – kružno kretanje donosi i sreću i tugu; ponavljanje prve strofe na kraju pjesme ističe tu cikličnost i zatvaranje kruga.
- Odnos razuma i slutnje

JOSIP PUPAČIĆ (1928. - 1971.) DRUGA MODERNA

- profesionalni književnik, gimnazijski nastavnik, urednik **časopisa Krugovi** i Književnik
- poginuo s obitelji u zrakoplovnoj nesreći na Krku 1971.
- tri stvaralačke faze: 1. **razdoblje ushita i patnje** – teme su intimne i egzistencijalne, skladna slika svijeta i prirode,- neposrednost doživljaja, pozitivan stav prema životu prevladava čak i u pjesmama s tragičnom tematikom (npr. Tri moja brata i ja - zbirke:
- **2. razdoblje gubljenja i traženja** – filozofska tematika, zaokret iz slikovnoga u pojmovno pjesništvo, pjesme postaju apstraktne, hermetične, filozofične zbirke:
- **3. zrelo razdoblje- vraćanje motivima djetinjstva i zavičaja s pozicije egzistencijalnoga iskustva (sinteza Pupačićeve poezije)**
- zbirke

MORE

- druga moderna
- lirski subjekt ----- more ----- more zlato.
- More je personificirano pa i ono poput lirskoga subjekta gleda, sluša (ali i šuti, grli, smije se, govori, penje se) - zajedništvo, stopljenost čovjeka s prirodom, radost i potpuna sreća lirskoga subjekta.
- Postoje dva mora: more kao dio prirode, ali i *more zlato* kao voljena osoba, odnosno djevojka
- More je simbol za svijet i život,
- Stilska izražajna sredstva te ponavljanja, nepostojanje interpunkcije ukazuju na bezgraničnost mora, ali i na njegovo gibanje, pokretljivost. Riječ more u pjesmi se ponavlja četrnaest puta, to ne znači da je izraz monoton, nego se ponavljanjem riječi sugerira gibanje – već i glasovna struktura riječi sugerira pokret.)
- citat Nikole Miličevića: „Pupačićevo rodno Slime skriveno je od mora jednim manjim brijegom, na koji se on kao dječak često uspinjao, možda samo zato da vidi more. A to more, za djecu iz Zagore, bio je poseban doživljaj, jer su ga gledala kao nešto što je tako blizu, a opet tako daleko i zagonetno... U svom zanosu on je naprosto dozivao more k sebi na brijeg, kad već nije mogao sići k njemu na žalo, do kojeg vodi visoka i opasna

- Pjesma je ispjevana u prezentu i zato je puna vedrine jer prenosi svezremenski osjećaj radosti
- Neke su riječi grafički izdvojene (četiri puta dobrojutro, jednom more zlato i dva puta more) čime se ukazuje na odnos lirskoga subjekta prema moru i prema moru zlatu. Odstupanje od pravopisne norme (dobrojutro umjesto dobro jutro) ukazuje na to da treba zabilježiti izgovoren pozdrav jer cijela je pjesma u govorenju,

„Kad sam bio tri moja brata i ja“ - odstupanje od gramatičke norme naglašava zajedništvo i snagu koju je crpio iz zajedništva.

Kako je zajedništvo djelovalo na lirskog subjekta? (Imao je glas kao vjetar, ruke kao hridine, srce kao viganj. To znači da se osjećao snažnim i slobodnim. Bio je stopljen s prirodom i crpio je njenu snagu. Zato kaže da su ga jezera slikala i da su ga dizali jablani, rijeka ga je umivala za sebe, peračice su lovile njegovu sliku.)

Stilska izražajna sredstva kojima lirski subjekt iskazuje svoju snagu – hiperbola, poredba, metafora

Posljednja dva stiha znače da su braća bila cjelina, ali svaki individua za sebe.

stih je slobodan, a pjesma astrofična

ton je sjetan jer je pjesma ispjevana u prošlosti

Moj križ svejedno gori

- pjesma iz Pupačićeve posljednje zbirke – predstavlja sintezu stvaralaštva
- refleksivna pjesma, primjer pojmovnog pjesništva
- Lirski subjekt sumnja, pati, promišlja i zaključuje kako je svijet kaotičan, mračan, pun borbi i nasilja.
- Povijest je kružno kretanje, ponavljaju se patnja, nasilje, smrt.
- I sama pjesma ima kružnu strukturu, ali završetak je optimističan: smisao je u borbi, usprkos pesimističnoj spoznaji, pojedinac ne smije odustati.
pjesma ***Moj križ svejedno gori***
- početni stihovi pjesme otvaraju dijalog sa svijetom
- čovjek se nalazi na raskrižju dvaju svjetova, tražeći svoj smisao i smisao ljudske egzistencije općenito svjestan je da sa sobom nosi vječno prisutno breme grijeha, tjeskobe, razočaranja, nesporazuma, otuđenosti
- svjestan da je čovjek učinio odmak od svoje istinske prirode(od čovječnosti, bliskosti s drugima, od samog sebe i vlastitih korijena –*udaljuješ se; bez pozdrava, bez riječi, bez boga*)
- čovjek ipak traga za smislom, *za istom nepoznatom zvijezdom*

- ljudska povijest ispunjena vječnim suprotstavljanjem kreativnih, stvaralačkih ljudskih napora u izgradnji boljeg svijeta i istodobnih rušilačkih sila koje uništavaju i razaraju stvoreno
- ljudski život poražen tone - *svijet tone* – što je svijet: grad, selo ili postiđen narod u krčmi; krčma kao simbol ludila, nagona, strasti
- viđenje svjetske povijesti krvave i sulude, uništenje svijeta i života; majka Margarita kao simbol svih majki i nacionalnoga stradanja prodaje suze – izdajstvo, srozavanje svih moralnih vrijednosti (Majka Margarita – bugarštica – **intertekstualnost**)
- čovjek naslijeđuje i ispašta zbog grijeha prošlosti: *rane otaca izrastaju u kraste* koje ostaju ,poput ožiljaka, svjedoci propadanja svijeta
- čovjek od pamtivijeka pokušava stvoriti svijet ljubavi i ljepote
- križ: uzdignut, razapet, mračan (vertikala u svemiru, simbol traženja odgovora na vječna egzistencijalna pitanja;
- rušilačka energija zla ne može uništiti taj stvaralački ljudski nagon koji, poput križa uzdignut, svejedno gori
- **gorući križ ima dvojako značenje: mrak razaranja i svjetlo vjere u smisao – simbol je neuništivog života sa svim svojim oprečnostima**
- **OBJAŠNJENJE STIHA *MOJ KRIŽ SVEJEDNO GORI***
Gorjeti u smislu izgaranja u neprekidnim pitanjima i traženjima, križ u smislu razapetosti i muke, dakle, usprkos muci i razapetosti, svejedno se traže odgovori na pitanja; usprkos spoznaji o svijetu, postoji želja za borbom sa samim životom. To značenje navedeni stih u potpunosti dobiva tek na kraju pjesme, na početku može zbuniti ovo *svejedno* jer spoznaja o svijetu još nije izrečena, u početku *svejedno* ukazuje na prkos, na upornost da se ustraje usprkos patnji.
- **GORUĆI KRIŽ – DVOJAKI SMISAO** – mrak razaranja i svjetlo stvaranja

SLAVKO MIHALIĆ DRUGA MODERNA I POSTMODERNIZAM

- 20. /21. st.
- bavio se pisanjem, slikanjem, glazbom i novinarstvom (1952. pokreće časopis Tribina te The Bridge – reviju za prevođenje hrvatske književnosti)
- 1967. POTPISAO Deklaraciju o nazivu i položaju hrvatskoga jezika
- napisao je dvadesetak zbirki pjesama, npr. Komorna muzika, Posljednja večera, klopka za uspomene....
- jedan je od najistaknutijih predstavnika krugovaša – utemeljio egzistencijalnu refleksivnu poetiku koja tematizira tzv. granične situacije – smrt, strah, tjeskobu, ugroženost, osjećaj praznine (tzv. lirika malodušnih)
- teme su mu filozofske, a vizija svijeta pesimistična
- pjesme odišu humanizmom – on smisao života vidi u hrabrosti kojom čovjek prihvaća uvjete svoga postojanja

MIHALIĆ JE PRIPADNIK KRUGOVAŠKE GENERACIJE, GENERACIJE PJESNIKA KOJI SU SE OKUPILI OKO ČASOPISA KRUGOVI

- POEZIJA je dominantna književna vrsta
- tematika je vrlo široka – u početku ratna, kasnije prevladavaju teme iz suvremenog života i pjesme inspirirane filozofijom
- jezik – u pjesnički se jezik unose razni elementi – npr. idiomi rodnoga kraja, kolokvijalni govor (razgovorni jezik) urbane sredine, žargon, jezik filozofije i znanosti
- osnovni motivi- ljubav, smrt, pitanje smisla vlastite egzistencije; otuđenost, usamljenost, dehumanizacija čovjeka – tzv. lirika malodušnih
- stil nije više emocionalan, već racionalan, intelektualan, meditativan, često hermetičan (zatvoren, jasan samo malom broju ljudi iz uskog filozofskog kruga)
- ritam je blizak proznom – slobodan stih i nepravilna struktura pjesme
- predstavnici _ Ivan Slamnig, Slavko Mihalić, Milivoj Slaviček, Vlado Gotovac

Prolazim Zrinjecom, dotiče me more

Zašto je već u naslovu pjesme prepoznatljiv paradoks? (Zato što je Zrinjevac zagrebački park i lirska subjekta ne može „doticati more“.)

Prepoznamo li paradoks i u prvoj strofi? (Da, lirski subjekt ponavlja početni stih, navodi kako čuje kliktaž galeba i kako uz kavanu „Splendid“ koja se nalazila na Zrinjecu upravo pristaje brod.) Radi li se to o stvarnom, zbiljskom pejzažu? (Da, ali i o duhovnom. Lirski subjekt doživljava more, iako ga u stvarnom pejzažu nema.) **Dakle, prepoznamo, zbiljsko, fizičko i duhovno, nezbiljsko.**

Možemo govoriti i o nadrealističkim pjesničkim slikama u kojima se isprepliće morski i urbani pejzaž – spajanje hrvatskog sjevera i juga.

Što lirski subjekt izražava u drugoj strofi? (Izražava mogućnost da on nosi more u svom srcu.) Lirski subjekt izražava kako povezuje stvarni pejzaž sa svojim unutarnjim, duhovnim, imaginarnim pejzažom.) Unutrašnji svijet njegovo je utočište.

Je li važan podatak koji je dan u tjednu? (Da, nedjelja je, dan kad čovjek najviše osjeća svoju usamljenost i kad u takvim trenutcima razmišlja o životu.)

Što znači izraz „svjetionici duha“ u trećoj strofi? (Lirski subjekt prelazi u duhovno: **govori o radosti nesputane misli.** Njegove misli nisu sputane zbiljom: u mašti, u mislima on može vidjeti i ono čega u zbilji nema.) Na što ukazuje stih: „Napokon se našla zagubljena stoljeća.“? (Lirski subjekt proširuje osobni duhovni osjećaj na nacionalnu razinu. Pronalazi zagubljena stoljeća. Osjeća pronalaženje, pripadnost.)

Kako lirski subjekt razvija nacionalni motiv u četvrtoj strofi? (Povezuje vremenske prilike s nacionalnom poviješću pa tako shvaća da su sve „nevere“ zapravo čišćenje od „vječne hrvatske žalosti“.)

Zašto „vječna hrvatska žalost“? (Zbog povijesti, stradanja tijekom povijesti.)

Kako objasniti motiv korijena i grana u petoj strofi? (Tako što lirski subjekt osjeća pripadnost zemlji u kojoj se nalazi. On tu pripada i ostvaruje svoju ljepotu, višu duhovnu ljepotu. U tim stihovima prepoznajemo vitalizam koji prkosi nedaćama i prolaznosti života.)

Pejzažni i refleksivni motivi dopunjeni su slikama koje pobuđuju nacionalne asocijacije:

„ napokon se našla izgubljena stoljeća“, „nevera je očišćenje od vječne hrvatske žalosti“, „ veliki smo miklijunski brod koji ne kani odustati“

Objasnite posljednji distih. (Posljednji distih poantira nacionalni sloj pjesme: usprkos tegobama, ne namjeravamo odustati od svojih ciljeva. Lirski subjekt je dio te cjeline, toga milijunskoga broda. Na univerzalnoj razini to može značiti i brod u svjetskim razmjerima koji, usprkos nevoljama, ide svome cilju.)

Slavko Mihalić, *Majstore, ugasi svijeću*

zbirka Klopka za uspomene, 1977.

- misaona lirski pjesma
- intertekstualnost: Bulgakov, Majstor i Margarita – Mihalić (majstor kao simbol umjetnika) Šimić, Pjesnici
- svijeća – simbol svjetlosti, stvaralaštva
- ugasi svijeću – znači prestati pisati u ozbiljnim vremenima
- poziv pjesnika – „ takav je tvoj zanat: ništa ne smiješ prešutjeti“, „ bolje da nitko ne vidi tvoje oči pune čuđenja“, „tvoje neposlušne riječi mogle bi pregristi uzice“
- stvarnost ne dopušta različitost, originalnost, zabranjeno je postavljati pitanja, izraziti sumnju, kritiku
- ozbiljna vremena – možemo povezati s komunističkim režimom Mihalićeva vremena, ali i bilo kojim vremenom koje ugrožava slobodu pojedinca
- motiv *ozbiljnih vremena* – potreba za prešućivanjem istine, skrivanjem vlastitoga pravog lica; bavljenje banalnim aktivnostima = jedini način da pojedinac sačuva vlastiti život
- čovjek se jedino može prepustiti samome sebi, zaroniti u vlastiti intimni svijet misli i osjećaja : „Radije noću broji zvijezde, uzdiši za mladošću“
- nemogućnost ostvarenja vlastite stvaralačke osobnosti u tzv. ozbiljnim vremenima
- motiv klauna – samo ljudi prijetvorna ponašanja opstaju u ovakvom svijetu

Slavko Mihalić, Približavanje oluje

- dramatičnost pjesme
- mladićev monolog i Verina šutnja
- naoko tipična ljubavna, intimna pjesma, ali važni su refleksivni elementi
- riječ je o borbi ljubavnika sa samima sobom u trenucima kada je ljubavni sklad zbog nečega narušen
- tema je unutarne stanje dvoje ljudi pred važnom odlukom
- oluja je višeznačna – stvaran događaj, ali i metafora uzburkanih osjećaja – ona označava i prekretnicu njihova odnosa – ostati zajedno ili ne

- mladić pokušava frazama (Nisam zaboga životinja, Ako ti želiš možemo i ostati) ispuniti prazninu koju su oboje osjetili
- mladić govori, ali izbjegava ono bitno (govori o vanjskoj oluji, skriva se iza puno riječi)
- boji se, osjeća tjeskobu, predosjeća neminovan poraz, čezne za komunikacijom
- iako su zajedno, zapravo su sami (ono najbitnije je ostalo u zagradi, kao da ne želi priznati pravu istinu)

-